

СТАНОВИЩЕ

ЗА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.5.Обществени комуникации и информационни науки
(Теория на научната информация – информационно обслужване)

Тема на дисертационния труд: „Системите за проследяване и анализ на научни цитирания като инструмент за оценка развитието на академичните изследвания“.

Автор на дисертационния труд: РОСЕН КРАСИМИРОВ СТЕФАНОВ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет,
Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“

Научен ръководител: Доц. д-р Елица Иванова Лозанова-Белчева

Автор на становището: Проф. д-р Елена Юлиевна Павловска (УНИБИТ)

Настоящото становище е във връзка със заповед РД 38-296 от 17.07.2020 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“. В срок са предоставени дисертационен труд, автореферат към него и други документи на Росен Стефанов, които отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав, Правилника за неговото прилагане и Правилника на СУ „Св. Климент Охридски“.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА АВТОРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Росен Стефанов е редовен докторант по професионално направление: 3.5. Обществени комуникации и информационни науки (Теория на научната информация – информационно обслужване) в катедра БНИКП на Философски факултет - Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ от м.юли 2017 г. Преди това той е предобил магистърска степен по специалност „Библиотечно-информационни проучвания“ в университет „Робърт Гордън“, Шотландия и бакалавърска степен по специалност „Библиотечно-информационни науки“ в СУ “Св. Кл. Охридски“.

ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Представеният дисертационен труд е с обем 245 страници и е структуриран в три глави, увод, заключение, списък на използваната литература и интернет ресурси (268 заглавия, от тях 32 са на български език, 235 на английски език и 1 на руски език), 6 приложения, като едно от тях е англо-български терминологичен речник. Текстът на труда съдържа 12 фигури и 7 таблици.

Темата на дисертационния труд е много актуална, Проблемите, свързани с оценяване на научните изследвания с помощта на индексите за цитиране се

изследват от учени в САЩ, Русия и Германия от осемдесетте години на миналия век, но тази проблематика все още не е анализирана задълбочено в България. Представеният дисертационен труд може да се разглежда като сериозна и важна стъпка в запълването на тази празнота. Това е първа разработка у нас и тя несъмнено представлява интерес за българската научна общност. Темата реално отразява съдържанието на дисертацията.

В Увода на дисертационния труд ясно е мотивиран изборът на темата, формулирани са обект, предмет (стр. 7) и работни хипотези (стр. 8).

Постигането на поставената цел и доказване на формулираните изследователски хипотези в дисертационния труд се осъществява чрез решаването на седем изследователски задачи (стр. 9).

Посочени са ограниченията на проучването (стр. 10):

Първата глава е посветена на системите за анализ на цитирания. Авторът привежда дефиниции и основни характеристики на индексите за цитиране, прави исторически преглед на развитието на индексите от първите („En Mishpat“, „Shepard’s Citations“), до създадения в началото на 60-те години от Юджийн Гарфийлд индекс SCI. Подчертано е предимството на цитатните индекси пред използваните в началото на XX в. предметни индекси за индексирание и търсене на научната информация.

Подробно са представени: разширената версия на SCI (Science Citation Index Expanded - SCIE) и цитатните индекси в областта на социалните науки (Social Sciences Citation Index“ - SSCI) и хуманитарните науки (Arts and Humanities Citation Index - AHCI), включени във Web of Science и използвани днес в електронен формат от всички научни и изследователски институции в света. В т. 1.2.3 е описан първият опит за автоматизирано цитатно индексирание - система CiteSeer. Разделите 1.4 и 1.5 са посветени на подробно описание на най-популярни международни системи за цитиране: Web of Science (WoS) и Scopus. Представени са информационните продукти на WoS (JCR и InCites) и на Scopus (SCImago Journal Rank - SJR, Source Normalized Impact per Publication - SNIP и CiteScore), използвани за оценяване на научните списания, дейността на научните институции и отделните изследователи. Описани са критерии за подбор на издания за включване в основните цитатни индекси на Web of Science Core Collection, в Book Citation Index, Conference Proceedings Citation Index, в ESCI (Emerging Sources Citation Index) и в Scopus. Специално внимание е отделено на цитатните показатели - Journal Impact Factor, „полуживот“ на цитиранията, Immediacy Index, „Eigenfactor“ и h-индекс. В т. 1.6 е

представена международна система Google Scholar, използваща автоматизирано цитатно индексирание, и нейните функции Google Scholar Citations и Google Scholar Metrics. Т. 1.7 е посветена на описание на няколко избрани от автора национални индекси за цитиране: на Китайска народна република, на Република Корея, Руския цитатен индекс и индексът на страните от Югоизточна Азия (ASEAN). Обоснован е избора на тези четири национални индекса за провеждане на проучването.

Накрая на първа глава са направени следните изводи:

- Международните цитатни системи не отразяват напълно резултатите от научни изследвания на регионално ниво и затова не бива да се използват като основно средство за тяхното оценяване.

- Национални цитатни индекси (дори извън англоезичната сфера) използват същите метрични показатели за цитиране както и международните. Стремещт им е да се интегрират с големите международни системи.

Първата глава на разглеждания дисертационен труд представлява много добър литературен обзор по темата.

Втората глава е посветена на приложение на индексите за цитиране. Описани са основните функции на индексите и тяхното използване от различни групи потребители: автори, издатели, финансиращи организации и държавни органи, библиотечни специалисти. Подробно и ясно са представени възможностите за злоупотреби, свързани с приложението на системите за цитатен анализ в оценяване на постиженията в науката. Особено внимание е отделено на случаи на злоупотреба с импакт фактора, по традиция използван както за оценка на научно списание, отделна публикация, така и за оценка на отделния учен и т.н.

Описани са методи за манипулиране на научноизследователската общност чрез подобряване на цитатни показатели, самоцитиране под натиск, натрупване на цитати, създаване на „цитатни картели“, предлагане на възможности за индексирание във фиктивни цитатни индекси. Обърнато е внимание и на т.нар. „фейкови“ списания с „престижни“ заглавия, предлагащи на автори бързо публикуване и включване в цитатни индекси В това отношение е много полезен отбелязания в труда списък на списания, съставен и поддържан от Джефри Бол (в текста - Баал), в който са приведени основни признаци на фиктивни списания (стр. 98).

Много добро впечатление прави извършения от автора анализ на три фиктивни цитатни индекса „JIF“, SJIF и Citefactor.org, включени в информационния ресурс Stop Predatory Journals (стр 100-104).

За да се избегне прекомерното увличане с метричните системи при оценяване на резултатите от научните изследвания, той предлага (стр. 117):

1) да се преразгледа влиянието на системите за цитатен анализ и техните цитатни показатели върху кариерното развитие на индивидуални изследователи и институции; 2) да се популяризират добрите практики относно коректното използване на цитатни показатели; 3) широко обсъждане и представяне на алтернативни метрични показатели (altmetrics), предимствата на които той описва на стр. 119-123.

В края на 2 глава се правят няколко важни извода:

- научноизследователската общност и свързаните с нея финансиращи и държавни органи не бива да използват международните или национални системите за цитатна информация като единствения метод за оценяване на изследователския труд на индивидуални изследователи и организации. Тези системи, в съответствие с препоръките на Декларацията DORA и Лейденския манифест, трябва да бъдат използвани съвместно с други методи за оценка като „peer-review“ рецензиране и алтернативните метрични показатели (altmetrics).

- научните издания трябва да се стремят да се индексират само в признати национални и международни цитатни индекси, чиято легитимност е доказана;

В трета глава се разглежда приложението на международните системи за научно цитиране WoS и Scopus в България. В първите три раздела се анализират българските списания, включени в тези наукометрични системи и техните цитатни показатели. Изведени са списъци на българските списания с най-високи показатели: и в двата списъка лидира издателството „Пенсофт“. Обоснована е необходимост от разработването на Български цитатен индекс – поради ниския процент на отразените в международните цитатни системи български списания в областта на обществени и хуманитарни науки. Описани са опитите за създаване на български цитатни указатели през 80-години на миналия век. Представен е и новия научноизследователски проект „Проектиране и разработване на прототип на информационна система „Указател за цитируемост на публикации от български автори (обществени науки)“, финансиран от Фонд научни изследвания (МОН). (2017-2020 г.).

В раздела. 3.3. са представени резултати от проведеното от автора проучване в сайта на Рейтинговата система на висшите училища в страната, която е част от законодателното измерение на приложението на международните цитатни системи в България. Резултатите от анализа (брой ВУЗ-ове по научно направление; средна

оценка на научно направление по избраните индикатори; ВУЗ с най-висока оценка по научно направление) са приведени в таблици на стр. 147-150 и в Приложение 3.

В раздела. 3.4 на дисертационния труд е предложен теоретико-приложен модел на български цитатен индекс. Тази част от труда е, несъмнено, най-важна. Определени са тематичния обхват на индекса, видове индексирани документи, предметна класификация и минимални критерии за подбор на издания за индексирание. Избрани са формати за въвеждане на библиографски и нормативни данни (MODS и MADS - независими информационни стандарти, разработени от Конгресната библиотека на САЩ). Потребителите на българския индекс ще имат възможност да осъществяват базово и разширено информационно търсене.

В т. 3.4.8 детайлно са представени основните видове цитатна информация, която ще предоставя Българския цитатен индекс. Както в други международни и национални цитатни системи, Българският индекс ще предоставя цитатен показател за издания, индексирани в националната система. Подобно на импакт фактора на Web of Science, българският цитатен показател се представя в двугодишен и петгодишен вариант.

Очакваният резултат от реализацията на предложения модел, според докторанта, ще бъде „създаването на национална система за цитатната информация, отнасяща се до българската наука, което има сновно значение за по-ефективното отразяване на българските научни издания, които не са покрити от международните цитатни системи“.

В **Заклучението** на изследването се обобщават изводите, изведени в края на всяка глава на дисертационния труд, и се подчертава необходимостта от създаването на национален цитатен индекс и от междусистемна координация и вероятна интеграцията на БЦИ с един или повече от международните цитатни индекси.

Научен апарат

В дисертационния труд са използвани теоретични и емпирични научни методи на изследване: проучване на научна литература, анализ и оценка на документалните източници, систематизация, сравнение и обобщение на получената информация, наблюдение в интернет среда, идентификация, диференциация и типологизация, както и сравнителен анализ на получените резултати.

Следва да се изтъкне също, че в труда си докторантът показва отлично познаване на проблемите, свързани с анализ и оценяване на научните изследвания с използването на цитатните индекси, той свободно борави с терминологията.

Използваните от него печатни и електронни източници на информация са цитирани коректно. Той работи със съвременни научни източници, библиографията включва базови и съвременни публикации. Дисертационният труд е написан на добър литературен език.

ОЦЕНКА НА АВТОРЕФЕРАТ КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Предоставеният автореферат е с общ обем от 40 стр. и съдържа: обща характеристика на дисертационния труд (актуалност на проблема, обект, предмет, цел, задачи, изследователска теза на изследването, методи на изследване, ограничения), структура и съдържание на дисертационния труд, кратко и ясно изложение на дисертационния труд, приноси и публикации по темата. Авторефератът на дисертационния труд е информативен, вярно отразява съдържанието на труда, основните постановки, формулираните от автора научни приноси и получените в хода на проучването резултати.

ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Публикациите по темата на дисертацията са 5, една от тях е под печат. Публикациите са статии в изданията на СУ „Св. Кл. Охридски и в списание „Икономически и социални алтернативи“. Публикациите дават ясна представа за получените в хода на изследването научни резултати и осигуряват публичност на научните приноси.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Анализът на дисертационния труд дава основание да се посочат следните положителни резултати, научни и приложни приноси на изследването:

- Обобщени са международният опит и постиженията в областта на използването на международни цитатни системи в оценяване на научните изследвания;
- Проучени и систематизирани са актуалните тенденции в създаването на национални индекси за научно цитиране;
- Извършен обстоен анализ на нелегитимни практики за манипулиране на научноизследователската общност с използване на информация за цитиране;
- Анализирани са резултатите от проведените от дисертанта онлайн проучвания за присъствието на български списания във водещите международни системи WoS и Scopus;
- На базата на анализираната международна практика е предложена група от минимални критерии за подбор на издания.
- Формулирани и предложени са конкретни препоръки за създаване на

български цитатен индекс

- На базата на направеното проучване е предложен теоретичен модел, който може да се използва като самостоятелна информационна система, изградена от държавна или частна организация или, в бъдеще да бъде интегриран като съставна част на съществуващите информационна система.

ПРЕПОРЪКИ И КРИТИЧНИ БЕЛЕЖКИ КЪМ ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Към представения дисертационен труд могат да бъдат формулирани следните критични бележки и препоръки:

- С оглед идеята за разработване на национален цитатен индекс смятам, че в гл. I. повече внимание би трябвало да се отдели на описание на националните индекси, а описанията на WoS и Scopus да са по-кратки. Например, описание на минималните изисквания за качество на публикациите в WoS и Scopus са идентични (с много малки разлики), затова тази част от текста би могла да бъде съкратена.

- Количествените данни за Scopus, приведени в гл. I, са доста остаряли - от 2017 г. (стр. 61);

- На стр. 42 при описание на Руския индекс за научно цитиране е посочен брой индексирани списания – 628 (от 2005 до днес). В същото време, на стр. 80 на дисертационния труд – „индексирани списания в РИНЦ са 4847, от които в 4395 е предоставен достъп до пълния текст на публикуваните в тях статии (данните са от 2018 г.)“. Всъщност, индексирани списания в РИНЦ са около 6 хил.

- Едно от задължителните условия за включване на изданието в Български цитатен индекс (както и в международния) би трябвало, изданието да има сайт на български и на английски език (на стр. 159 на дисертацията е посочено: „сайт на списанието на български **или** на английски език);

- В описанието на критериите за редакцията на изданието липсва критерий към състава на редколегията. В Scopus, например, е определен % на участие на чуждестранни учени/експерти – членове на редакционните колегии.

- Смятам, че добрите показатели на списанията на издателството „Пенсофт“ е резултат не от „международния“ характер на изследванията, представени в него, или на „отразяването на изцяло чуждестранна научна дейност вследствие на което половината от изданията се идентифицират като „български“ само поради географското положение на издателството (България)“, а от изключително точно спазване от редакционната колегия на издателството на минималните критерии, определени от Scopus и WoS за индексирани списания, както и наличие на много добра собствена електронна платформа ARPHA, на която се публикуват

всички издания на „Пенсофт“ в свободен достъп и, разбира се, от качеството на контента (съдържанието на публикациите).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Критичните бележки, отправени към дисертационния труд, не намаляват значимостта, актуалността на темата, стойността на получените резултати, изводите и препоръките, направени от докторанта. Налице са достатъчно основания да се говори за много добре направено изследване. Целта и поставените задачи са изпълнени. Докторантът познава задълбочено проблема и има необходимите знания и умения за самостоятелна научна работа. Трудът притежава необходимите качества и отговаря на изискванията за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Всичко това ми дава основание **да дам положителна оценка на труда** и да предложа на уважаемото жури за дисертационния труд „Системите за проследяване и анализ на научни цитирания като инструмент за оценка развитието на академичните изследвания“ на **Росен Красимиров Стефанов да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“**.

София, 13.09.2020 г.

Проф. д-р Елена Павловска
Член на научното жури